

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

■ اندیشه سیاسی ابن رشد

موضوع:

اندیشه سیاسی: ۱۱۰ (سیاسی - اجتماعی: ۲۵۸)

گروه مخاطب:

- تخصصی (طلاب و دانشجویان)

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۲۱۱۱

سلسله انتشار: چاپ اول و باز چاپ: ۵۱۶۳

کتاب های پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی / ۴۳۵

کتاب های پژوهشگاه علوم و اندیشه سیاسی / ۵۷

سلمان، محمد، ۱۳۴۶ -

اندیشه سیاسی ابن رشد / محمد سلمان؛ تهیه: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پژوهشگاه علوم و اندیشه

سیاسی. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۹۰.

[۱۸۰] ص. - (مؤسسه بوستان کتاب؛ ۲۱۱۱. کتاب های پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی؛ ۴۳۵. کتاب های

پژوهشگاه علوم و اندیشه سیاسی؛ ۵۷) (سیاسی - اجتماعی؛ ۲۵۸. اندیشه سیاسی؛ ۱۱۰)

ISBN 978-964-09-0996-6 - ۳۰۰۰ تومان: 6

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

Mohammad Salman. The political thought of Ibn Roshd

ص. ع. به انگلیسی:

کتاب‌نامه: ص. [۱۶۷] - ۱۷۲؛ همچنین به صورت زیرنویس.

نمایه.

۱. ابن رشد، محمد بن احمد، [فیلسوف]، ۵۲۰ - ۵۹۵ ق. - نظریه درباره سیاست و حکومت. ۲. اسلام و

سیاست. ۳. اسلام و دولت. ۴. فلسفه اسلامی. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، پژوهشگاه علوم

و فرهنگ اسلامی، پژوهشگاه علوم و اندیشه سیاسی. ب. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، مؤسسه بوستان کتاب.

ج. عنوان.

۱/۱۸۹

۸ س ۹ س / BBR ۶۷۳

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۲۵۸۱۲۲۲

۱۳۹۰

اندیشه سیاسی ابن رشد

محمد سلمان

تهیه: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

بیت

۱۳۹۰

اندیشه سیاسی ابن رشد

• نویسنده: محمد سلمان

• تهیه: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی / پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

• ناشر: مؤسسه بوستان کتاب

(مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)

• لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب

• نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۰ • شمارگان: ۱۰۰۰ • بها: ۳۰۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

- ❖ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائیه)، ص پ ۹۱۷ / ۳۷۱۸۵، تلفن: ۷-۷۷۴۲۱۵۵-۷۷۴۲۱۵۴، تلفن پخش: ۷۷۴۳۴۲۶
- ❖ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)
- ❖ فروشگاه شماره ۲: میدان فلسطین، خ طوس، کوچه تبریز، پلاک ۳۰، تلفن: ۸۸۹۵۶۹۲۲ - ۰۹۳۹۵۹۹۲۰۸۹
- ❖ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع یاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۲۲۳۳۳۷۲
- ❖ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۲۲۲۰۳۷۰
- ❖ فروشگاه شماره ۵: اصفهان، میدان انقلاب، جنب سینما ساحل، تلفن: ۲۲۲۱۷۱۲
- ❖ فروشگاه شماره ۶ (ویژه جوانان): قم، ابتدای خیابان شهدا، تلفن ۷۸۳۷۱۰۲
- ❖ پخش یکتا (پخش کتب اسلامی و انسانی)، تهران، خ حافظ، نرسیده به چهار راه کالج، نبش کوچه بامشاد، تلفن: ۸۸۹۴۰۳۰۳

اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، با ارسال شماره همراه خود به ۲۱۵۵-۱۰۰۰ و یا ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

<http://www.bustaneketab.com>

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت:

با قدردانی از همکاریانی که در تولید این اثر نقش داشته‌اند:

• اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب: جواد آهنگر • ویراستاران: حمید کریمی و عباس جباری مقدم • چکیده عربی: خلیل المعصامی • چکیده انگلیسی: یحیی داری • فیبا: مصطفی محفوظی • مسئول واحد حروف‌نگاری و اصلاحات حروف‌نگاری: احمد مؤتمنی • صفحه آرا: حسین محمدی • کارشناس و کنترل نمونه‌خوانی و بازخوانی نهایی متن: محمدجواد مصطفوی • نمونه‌خوانی: محمد وکیلی • نظارت و کنترل آماده‌سازی: ولی قربانی • کنترل فنی صفحه‌آرایی: سیدرضا موسوی‌منش • کارشناس طراحی و گرافیک: مسعود نجابتی • طراح جلد: محمود هدایی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی • اداره آماده‌سازی: حمید رضا تیموری • اداره چاپخانه: مجید مهدوی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی.

فهرست

سخن پژوهشگرده	۱۵
فصل اول: زندگی و زمانه	۱۹
مقدمه	۱۹
ورود اسلام به اندلس	۲۰
اوضاع سیاسی	۲۱
۱. مرابطون (۴۷۸ - ۵۴۳)	۲۱
۲. موحدون (۵۴۳ - ۶۳۲)	۲۳
اوضاع فرهنگی	۲۴
۱. جریان فکری ابن تومرت	۲۴
۲. ظاهرگرایی فقهی	۲۵
۳. جریان فکر بومی	۲۵
۴. فکر فلسفی مکتب المریه	۲۶
خاندان ابن رشد	۲۶
۱. ابوالولید محمد بن احمد بن رشد (۴۵۰ - ۵۲۰)	۲۷

۳۸	۲. فلسفه سیاسی
۳۹	۳. اندیشه سیاسی
۴۰	جمع بندی
۴۳	فصل سوم: بنیادهای اندیشه سیاسی ابن رشد
۴۳	الف) مبانی معرفت شناسی
۴۴	معرفت حسی و انواع آن
۴۵	۱. معرفت حسی زوال یابنده
۴۵	۲. معرفت حسی پایا
۴۶	معرفت عقلی و انواع آن
۴۷	۱. معرفت عقل نظری
۴۸	۲. معرفت عقل عملی
۴۹	ب) مبانی هستی شناسی ابن رشد
۵۱	قوانین نظام هستی
۵۱	الف) علت و معلول
۵۱	ب) تناسب
۵۲	ج) صیوررت مداوم
۵۵	ج) مبانی انسان شناسی ابن رشد
۵۵	۱. ساحت وجودی
۵۷	۲. ساحت عاطفی، روحی و عقلی
۵۸	۱. انسان طبیعی
۵۹	۲. انسان مدنی
۶۰	۳. انسان کامل

۲۷	۲. ابوالقاسم احمد ابن رشد (۴۸۷ - ۵۶۴)
۲۷	۳. ابوالولید محمد بن احمد بن رشد (۵۲۰ - ۵۹۵)
۲۸	موقعیت و عملکرد فرهنگی
۲۸	۱. عضویت در شورای آموزشی مراکش
۲۸	۲. روان سازی ترجمه آثار ارسطو
۲۹	موقعیت و عملکرد سیاسی
۲۹	۱. پذیرش منصب قضایی
۲۹	۲. پذیرش تصدی مشاورت
۳۱	۳. پذیرش تبعید و زندان
۳۱	۴. فرجام حیات و پذیرش مجدد مشاورت
۳۱	موقعیت و عملکرد علمی
۳۲	الف) قضا
۳۲	ب) دین پژوهی
۳۳	ج) فیلسوف سیاست شناس
۳۳	د) عالم غایت گرا
۳۳	ه) دستاوردها و طبقه بندی آثار
۳۴	الف) بر اساس نوع
۳۵	ب) بر اساس حوزه معرفتی
۳۵	آثار و دوره های حیات
۳۶	جمع بندی
۳۷	فصل دوم: مفاهیم و کلیات
۳۷	۱. سیاست

۶۳	د) منابع اندیشه سیاسی نزد ابن رشد
۶۳	انواع منابع
۶۴	الف) عقل
۶۵	ب) نقل
۶۷	تأویل چیست؟
۶۹	فصل چهارم: دین و سیاست در اندیشه ابن رشد
۶۹	۱. معنای دین
۷۰	۲. مبادی دین
۷۰	الف) خداشناسی
۷۱	ب) راهنماشناسی
۷۱	ج) مقصدشناسی
۷۲	۳. غایت و مقاصد دین
۷۲	الف) علم به حقیقت
۷۳	ب) عمل به حقیقت
۷۴	۴. گستره و قلمرو دین
۷۴	الف) معرفت محوری
۷۴	ب) کمال‌گرایی
۷۵	ج) قرآن محوری
۷۶	در نظر گرفتن سطح فهم مخاطبان
۷۷	گونه‌شناسی مخاطبان دین
۸۰	۱. سیاست و ابعاد آن
۸۱	۲. روش شکل‌گیری سیاست

۸۲	بررسی تعامل دین و سیاست
۸۵	فصل پنجم: رابطه فرد و اجتماع
۸۵	الف) مفهوم فرد
۸۶	۱. ماهیت فرد
۸۶	۲. هویت فرد
۸۸	ب) مفهوم اجتماع
۸۹	۱. منشأ اجتماع
۸۹	- بقای نوع و رفع نیازها و مهار منازعات
۹۰	- مدنی الطبع بودن
۹۰	- نیازهای روحی و عقلی
۹۲	۲. ماهیت اجتماع
۹۲	- سطح بسیط
۹۳	- سطح مرکب
۹۴	۳. انواع اجتماع
۹۴	الف) اجتماع فضیلت محور
۹۵	فضایل علمیّه (فکرّیه)
۹۵	فضایل نظریّه (عقلیه)
۹۶	فضایل خلقیه
۹۶	صنایع عملیه
۹۷	ب) اجتماع غیر فضیلت محور
۹۷	- کرامیه
۹۸	- اجتماع ثروت‌سالاران و ثروت‌ستیزان

۱۱۵	(و) حد ثروت، حفظ حریت
۱۱۶	اهداف و کارکرد سیاسی فاضله
۱۱۶	الف) گسترش الگوی بومی ارزش‌ها و سنن فاضله
۱۱۷	ب) تربیت سیاسی
۱۱۸	ج) شناخت مفاسد سیاسی
۱۱۸	د) عدالت و آزادی
۱۱۹	ه) سرزمین واحد
۱۲۰	و) ارتش بومی و محلی
۱۲۱	ز) منع نظامیان از مداخله در امور اقتصاد، سیاست و فرهنگ
۱۲۱	ح) قانون‌گذاری در امور کلی
۱۲۲	ط) امکان تأسیس مدینه فاضله
۱۲۳	الگوهای مدینه فاضله
۱۲۳	الف) الگوی ریاستی، مقیده به قانون
۱۲۴	ب) الگوی امامیه یا افاضل
۱۲۶	ج) الگوی شورایی
۱۲۸	حکومت غیرفاضله (استبدادیه)
۱۲۹	اهداف و کارکردهای فرهنگی غیرفاضله
۱۳۰	۱. اجمال و ابهام در باورهای تثبیت‌کننده
۱۳۰	۲. مقابله با تهدید مشروعیتی نظام
۱۳۱	۳. شاعران و... مولدان کلام توجیهی
۱۳۱	۴. رفتارهای فرهنگی و افراط و تفریط
۱۳۲	اهداف و کارکردهای اقتصادی غیرفاضله
۱۳۲	۱. اشباع نیاز شخص حاکم و خاندان او

۹۸	- اجتماع آزادی‌گرایان
۱۰۰	- اجتماع استبدادگرا
۱۰۱	جمع‌بندی
۱۰۳	فصل ششم: حکومت
۱۰۳	الف) مفهوم حکومت
۱۰۴	ب) خاستگاه حکومت
۱۰۵	ج) اشکال حکومت
۱۰۷	حکومت فاضله
۱۰۸	اهداف و کارکردهای فرهنگی فاضله
۱۰۸	الف) تثبیت، ترویج و الگوسازی سنن، ارزش‌ها و هنجارهای فاضله
۱۰۹	ب) توزیع کالاهای فرهنگی
۱۰۹	ج) کلام اقناعی و آموزش
۱۱۰	۱. خطابه، شعر و جدل
۱۱۱	۲. قیاس
۱۱۱	الف) تکالیف و حقوق فیلسوفان
۱۱۲	ب) فیلسوفان تولیدکننده
۱۱۲	اهداف و کارکردهای اقتصادی فاضله
۱۱۲	الف) اشباع نیازها و طبقه‌بندی آن
۱۱۳	ب) توزیع حرف و مشاغل براساس نیازها
۱۱۳	ج) واگذاری امور اقتصادی به متولیان علمی - فنی
۱۱۴	د) تغذیه
۱۱۵	هـ) نفع عمومی و همگانی

- ۱۴۹..... ۳. حق نفس
- ۱۵۰..... حقوق و وظایف اقتصادی مردم
- ۱۵۰..... ۱. اشتغال
- ۱۵۱..... ۲. مالکیت
- ۱۵۲..... حقوق و وظایف سیاسی
- ۱۵۱..... ۱. اعتدال سیاسی
- ۱۵۲..... ۲. امر به معروف و نهی از منکر
- ۱۵۲..... ۳. آگاهی عمومی
- ۱۵۳..... ۴. طرح دعوا و شکایت
- ۱۵۴..... ۵. مشورت و شورا
- ۱۵۵..... (ب) حقوق و وظایف حکومت
- ۱۵۵..... حقوق و وظایف فرهنگی
- ۱۵۵..... ۱. شناسایی ارزشها، هنجارها و سازوکارهای نگه‌داری آنها
- ۱۵۶..... ۲. وضع قانون
- ۱۵۶..... ۳. آموزش و عادت
- ۱۵۷..... ۴. عدالت فرهنگی
- ۱۵۸..... حقوق و وظایف اقتصادی حکومت
- ۱۵۸..... ۱. رفع نیازهای عمومی
- ۱۵۸..... ۲. رفع فقر عمومی
- ۱۵۹..... ۳. عدالت اقتصادی
- ۱۵۹..... حقوق و وظایف سیاسی حکومتها
- ۱۵۹..... ۱. تأمین امنیت
- ۱۶۰..... ۲. پیگیری هدف بنیادین ارزشها و هنجارها به مثابه خیر سیاسی
- ۱۳۳..... ۲. فقدان امنیت مالی
- ۱۳۴..... ۳. تجمل و رفاه و نیازهای غیر ضروری
- ۱۳۵..... اهداف و کارکرد نظام سیاسی غیرفاضله
- ۱۳۵..... ۱. گسترش الگوی مورد نظر حاکم به مثابه ارزش و هنجار مطلق
- ۱۳۶..... ۲. تربیت سیاسی اتباع بر پایه ترس و نفرت
- ۱۳۶..... ۳. شناخت مشکلات عملی و راه‌حل‌ها
- ۱۳۷..... ۴. طبع، سرشت، اخلاق و رفتار سیاسی
- ۱۳۷..... وقوع نظام‌های سیاسی غیرفاضله
- ۱۳۸..... الگوهای نظام سیاسی غیرفاضله
- ۱۳۸..... ۱. الگوی ریاستی کرامیه
- ۱۳۹..... ۲. الگوی ریاستی پول‌سالاران یا الیگارشی (قله، خسه و نذاله)
- ۱۴۰..... ۳. الگوی ریاستی فقرا و آزادگان (جماعیه و حریه)
- ۱۴۲..... ۴. الگوی تک نفری استبدادی (وحدانیه السلطه)
- ۱۴۴..... سرزمین
- ۱۴۵..... ارتش مزدور
- ۱۴۵..... قانون و قانون‌گذاری
- ۱۴۶..... جمع‌بندی
- ۱۴۷..... فصل هفتم: حقوق و وظایف متقابل حکومت و مردم
- ۱۴۷..... الف) حقوق و وظایف مردم
- ۱۴۸..... حقوق و وظایف فرهنگی
- ۱۴۸..... ۱. حق حیات و زیستن
- ۱۴۸..... ۲. حق بدن

جمع‌بندی	۱۶۱
نتیجه‌گیری	۱۶۳
کتاب‌نامه	۱۶۷
الف) عربی	۱۶۷
ب) منابع فارسی	۱۷۰
ج) پایان‌نامه	۱۷۲
د) نشریات	۱۷۲
نمایه اعلام	۱۷۳

سخن پژوهشکده

پیروزی انقلاب اسلامی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی، نویدبخش حضور فعال دین در عرصه‌های سیاسی - اجتماعی بود. این ایده در سطح ملی ترسیم‌کننده هویت دینی - ملی و حیات سیاسی - اجتماعی ایرانیان و در سطح فراملی، تبیین‌کننده ضرورت بازسازی تمدن اسلامی و اعاده هویت و عزت به مسلمانان در دوران معاصر بود. ترسیم هویت دینی - ملی و تلاش برای بازسازی تمدن اسلامی، پرسش‌ها و معضله‌های جدیدی را در دو سطح مذکور به وجود آورد که تاکنون منابع دینی و دین‌داران در عرصه علوم و مراکز علمی با آن به طور جدی مواجه نشده بودند. پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها و معضله‌ها بی‌تردید نیازمند بازنگری در مبانی و بینش حاکم بر علوم رایج انسانی و اجتماعی در کنار بازگشتی روشمند و نقادانه به سنت فکری است. این بازنگری ضمن فراهم ساختن زمینه‌های لازم برای بهره‌گیری از توانمندی‌های سنت و دانش سنتی، امکان استفاده از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های علوم جدید در دوران معاصر را به ارمغان می‌آورد؛ بنابراین وظایف مراکز علمی و پژوهشی در جمهوری اسلامی، بسی سنگین است. این مراکز از سویی، رسالت پاسخ‌گویی به پرسش‌ها و معضله‌های فکری را برعهده دارند و از طرف دیگر باید به

فرهنگ‌سازی و تولید فکر و اندیشه به‌عنوان عناصر و لوازم اصلی احیای تمدن اسلامی اولویت دهند.

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی نیز با تلاش در جهت پاسخ‌گویی به پرسش‌ها و معضله‌های فکری مربوط به حوزه پژوهشی خود و فراهم ساختن زمینه‌های لازم برای بازتولید فرهنگ سیاسی - دینی و ارائه دانش سیاسی مبتنی بر منابع اسلامی، هویت‌شناسی و هویت‌سازی در زمینه‌های فلسفه سیاسی، فقه سیاسی و علوم سیاسی را به‌عنوان مهم‌ترین هدف خود دنبال می‌کند. این پژوهشکده با فراهم کردن زمینه‌های رشد نیروی انسانی در عرصه پژوهش‌های سیاسی با رویکردهای فلسفی، فقهی و علمی تلاش می‌کند در جهت عزم و اراده ملی برای احیای تمدن اسلامی گام بردارد.

اثر حاضر محصول تلاش فکری پژوهشگر فرهیخته آقای محمد سلمان است که به تبیین بخشی از میراث سیاسی اسلامی می‌پردازد.

بی‌تردید، اجرای این پژوهش و غنای علمی آن مدیون تلاش‌های ارزنده مدیر محترم گروه فلسفه سیاسی آقای احمدرضا یزدانی مقدم، ارزیابان محترم آقایان دکتر منصور میراحمدی، دکتر سید صادق حقیقت، محمد پزشکی، یارعلی کرد فیروزجایی، مرتضی یوسفی‌راد و متصدیان اجرایی پژوهشکده به‌ویژه مدیر محترم امور پژوهشی آقای رجبعلی اسفندیار می‌باشد که جا دارد از زحمات و تلاش‌های آنان قدردانی به عمل آید، هم‌چنین از ریاست محترم پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای حسین توسلی تشکر می‌کنم که بدون حمایت‌ها و مساعدت‌های بی‌دریغ و مؤثر ایشان، پژوهش حاضر به سرانجام نمی‌رسید.

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی، در راستای حیات و بالندگی علم و دانش آثار خود را در اختیار جامعه علمی قرار داده، پیشاپیش از انتقادات و پیشنهادهای علمی همه استادان، صاحب‌نظران و پژوهشگران محترم استقبال می‌کند. امید است این فعالیت‌های علمی موجبات رشد و پویایی فرهنگ سیاسی - دینی و زمینه‌های گسترش اندیشه سیاسی اسلام را فراهم سازد.

دکتر نجف لک‌زایی

مدیر پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی